

## KASS JÁNOS ZENEI IHLETÉSŰ ILLUSZTRÁCIÓI

**K**ass János Kossuth- és kétszeres Munkácsy-díjas grafikusművész 1927-ben született Szegeden. Az 1929-33-as nagy gazdasági világválság alatt a családi vagyon, a Kass Szálló elvesztésének következtében a család Budapestre költözött, ám a művész 2010-ben bekövetkezett haláláig aktív kapcsolatot ápolt szülővárosával. Szeged városa a grafikusművész előtt tisztelegve 1985-ben Kass Galéria néven önálló kiállítóhelyet alapított, számos helyi és Csongrád megyei művésznek is időszaki kiállítási lehetőséget biztosítva. A Móra Ferenc Múzeum kezelésében lévő Kass Galéria több száz Kass-alkotást őriz, melyek közül értékes sorozatok kerültek kiállításra a hódmezővásárhelyi Alföldi Galériában 2019. június 12. és július 21. között. Az öt teremben és a termeket összekötő folyosófalán megrendezett, *Parallel folyamatok* című tárlaton döntő többségében könyvillusztrációkat tekinthettek meg a látogatók, köztük három komolyzenei ihletésű sorozatot is, melyek jelen írásom tárgyát képezik.

Kass János 1950-től haláláig, hat évtizeden át mintegy 400 kiadványt illusztrált, többek között a Zeneműkiadó számára készített librettó- és kottaillusztrációkat. A zenéhez való viszonya gyermekkora óta meghatározó volt számára, melyet a Zeneműkiadóval való illusztrátori együttműködésen túl perszonális források (visszaemlékezések, interjúk, levelek) is alátámasztanak. A Helikon Kiadó 1960-ban megbízta Kasst *A kékszakállú herceg* című Bartók-opera Balázs Béla által jegyzett librettójának illusztrálásával.<sup>2</sup> A szitanyomással készült 17 illusztráció, illetve a hódmezővásárhelyi kiállításon bemutatott 10 önálló grafikai lap Kass pályájának egyik csúcsteljesítménye, egyben a legillusztratívabb és leggyakrabban reprodukált sorozata.<sup>3</sup> A librettót 1979-ben a Zeneműkiadó is publikálta, melynek illusztrációin néhány formai módosítást végzett az alkotó. Kass szitanyomataival megrázóan újszerűen, a darab modernitását pontosan tükröző képek sorozatát teremtette meg, mely magában hordozza az életpálya legtöbb illusztrációjára jellemző a kassi kettősséget: a grafika minden szövegreferenciája ellenére autonóm képzőművészeti metamorfózisa az irodalmi műnek.<sup>4</sup> A férfi és a nő megfejthetetlen, örökös párharcát pozitív és negatív formák játékaival, míg az indulatokat színekkel fejezi ki: a kék, a vörös, a fekete és a fehér kontrasztjából strukturálódik az egymást követő grafikai lapok ritmusa. Redukált, „hard-edge” irányzatokkal rokon színvilága és geometrikus ábrázolásmódja olyan képi jelrendszert illesztett Balázs Béla szövege mellé, amely kiemelte a darab elementáris modernitását és korszerűségét, de több szállal kapcsolódik kora plakátművészetének újító törekvéseihez is.<sup>5</sup>

Kass, mint illusztrátor, a kodályi életművel a Zeneműkiadó jóvoltából életpályája során kétszer is találkozott, melyek grafikaiból szintén 10-10 művet mutatott be az Alföldi Galéria Kass-kiállítása. A Pest-Buda-Óbuda egyesítésének ötvenedik évfordulójára komponált középkori zsolttárparafrázis, Kecskeméti Vég Mihály *Psalmus Hungaricusának* indulatokkal teli grafikai interpretációja 1977-ben látott napvilágot japán papírra nyomtatott bibliofil kiadvány formájában. Kass Psalmus-illusztrációi egyszerre érzékeltetik Kodály művének zaklatott

nemzeti fohászát, a zsolttárok átszellemült reménykedését és azt a különös ünnepélyességet, mellyel megteremtődik a zene nyelvén a humánus dicsőítése.<sup>6</sup> Míg az őserő, a belső energiák dinamikus mozgatása uralja az eredetileg tussal és színes krétával készített, vegyes technikájú Psalmus lapokat, a másik, Kass által illusztrált Kodály-mű, a *Háry János* sűrű és fegyelmezett vonaljátékaiból kirajzolódó rézkarcai a népművészet motívumaival mutatnak grafikai, a bartóki modellel pedig szellemi rokonságot. A nagyotmondó obsitos történetének lapjain groteszk képi megjelenítés formájában idéződnek fel a mézeskalács-huszárok, a miska-kancsók és a szűr-hímzések motívumai.<sup>7</sup>

Bartók és Kodály művein túl Prokofjev-, Mozart- és Kurtág-műveket is illusztrált Kass. Készített kottaborítókat a Zeneműkiadónak, Kurtág György ihletésére pálcikasobrokat és polisztirol fejet. A zene munkásságának egyéb területeit is megihlette: Bartók- és Mozart-évfordulós bélyegeket tervezett, valamint filmforgatókönyvet készített a *Kékszakállú herceg várához*, melyből végül egy másfél perces, befejezetlen animáció készült el. Kass János zenei ihletésű illusztrációi magukban hordozzák grafikai munkásságának legjellemzőbb stílusjegyeit, azaz az alkotónak az indulatokat kifejező, lendületes, de aprólékosan kidolgozott, fegyelmezett vonalvezetését is, a színek, a formák és a vonalak játékának professzionalizmusát, valamint az autonóm műalkotásként is értelmezhető sorozatok valamennyi elemének szövegreferens mivoltát.

### Jegyzetek:

1. A kutató az Emberi Erőforrások Minisztériumának Kállai Ernő ösztöndíjasa.
2. Az 1960-ban megjelent bibliofil kiadást 1998-ban, az eredeti szitanyomatokkal a Merlin Kiadó is megjelentette.
3. Kass illusztrációival díszített alkalmi bélyegblokkal köszöntötte a Magyar Posta a Bartók-opera bemutatójának centenáriumát 2018-ban, valamint ugyanebben az évben, László Noémi szövegátírásával napvilágot látott *A kékszakállú herceg vára* című kiadvány, a Holnap Kiadó gondozásában.
4. Révész Emese: „Tanúja és krónikása vagyunk a korunknak.” Kass János művészete a hatvanas években. *Artlimes* 2015. 3. 5-18. (Továbbiakban RÉVÉSZ 2015) 9. ; Tandi Lajos: Tizenkét tétel Kass János művészetéről. *Bába és Társa Kiadó. Szeged* 2007. (Továbbiakban TANDI 2007) 105.
5. RÉVÉSZ 2015, 11.
6. Aczél Géza: *Kass János zenei témájú grafikáiról*. *Artlimes* 2012. 3. 69-74. 72.
7. TANDI 2007, 111.